

Fugletrekk og ankomstdatoer i Kongsberg 1932 - 2000

Et sammendrag av registreringene til Petter Auerdahl og Einar Lagesen

Av Steinar Stueflotten

I begynnelsen av oktober 2006 fikk jeg låne en perm med fugleobservasjoner som nå avdøde Einar Lagesen (1919-2005) hadde samlet fra Kongsberg kommune og noen andre steder i Buskerud, gjennom et langt liv. Spesielt verdifullt er de lange seriene med årlige førsteobservasjoner som han sammen med kona Unna og tidligere Petter Auerdahl (1889-1966), hadde samlet fra årene 1932 til 2000. Selv om det er noen huller i tidsrekka, så inneholder materialet opptil 40 år med registreringer for flere vanlige trekkfugler. Så lange tidsserier er sjeldne, og de representerer et meget verdifullt ornitologisk materiale. I tillegg utgjør de et viktig lokalhistorisk dokument.

Petter Auerdahl var tidligere adjunkt ved Kongsberg Gymnas, der han bl.a. underviste i biologi, mens Einar Lagesen i mange år var ansatt som kasserer i Kongsberg Sparebank. Hans kone Unna lever fortsatt i beste velgående på Kongsberg. I perioden 1932-1965 publiserte Petter Auerdahl årlig et sammendrag av disse førsteobservasjonene i lokalavis. Et sammendrag av dette materialet er tidligere også publisert i tidsskriftet "Langs Lågen" (Såtvædt 2002).

Jeg har gått gjennom materialet og skal her gi et kort sammendrag samt noen vurderinger av det. Notatene inneholder til sammen 1740 førsteobservasjoner av 117 arter, de fleste (1536) fra Kongsberg kommune. Sammenhengende registreringer fins for årene 1954-1965 (P.Auerdahl) og 1976-2000 (E.Lagesen).

Tabellen på neste side viser gjennomsnittlig ankomstdato for perioden, antall år med data, og tidligste registrering i perioden. Førsteobservasjoner som opplagt gjelder overvintrende fugler eller som er for seine til å være ankomstdatoer, er utelukket fra oversikten. For noen arter er dataene til Auerdahl og Lagesen supplert med noen få tilleggsregistreringer fra samme periode hentet fra LRSKs database.

Registreringer over en så lang periode kan vise mange interessante endringer i fuglefaunaen, både klimatiske og menneskeskapte. For flere arter er Lagesens ankomsttider fra årene 1976-2000 opptil 1-2 uker seinere enn Auerdahls fra årene 1937-1965. Dette kan nok like gjerne skyldes forskjeller og endringer i observatørens feltaktivitet, som en effekt av eksempelvis klimatiske endringer. Dette støttes av andre studier som snarere viser en svak tendens mot tidligere ankomst for en del arter de siste tiårene. Forskjellen kan også forklare at mange arter i dette materialet ser ut til å ankomme Kongsberg et par uker

seinere enn nærliggende områder i Lier, Drammen og Eiker. Dette gjelder bla ringdue, sanglerke, svaler, heippiplerke, munk, gransanger, og sivspurv.

Når det gjelder gjøkens ankomst til Kongsberg, så viser registreringene en midlere ankomst 11.mai på 1950-tallet og 27.mai på 1990-tallet. Siden dette er en lett oppdagbar art, er trolig endringen til en viss grad reell. Årsaken kan muligens være at arten i perioden er blitt mindre vanlig som hekkefugl i lavlandet, og derfor nå ankommer seinere til hekkeplassene i fjellet.

Ankomsttidspunktet for artene kan variere mye fra år til år, spesielt hos tidligtrekkerne, noe som i hovedsak skyldes varierende klimatiske forhold. Noen arter som linerle og løvsanger, viser likevel stor stabilitet med et standardavvik på bare ± 5 dager på ankomstdatoen over nesten 70 år.

Notatene viser også at noen arter er blitt borte fra Kongsberg i løpet denne perioden. Dette gjelder bl.a. topplerke og hortulan. LRSK har registrert to sannsynlige hekkefunn av **topplerke** i Kongsberg sentrum i mai 1943 og 1944 (anonym, Såtvædt 2001), og Auerdahl har notert ankomst av topplerke i seks år i perioden 1937 – 1964 (25.03.37, 25.03.48, 23.03.54, 20.04.56, 26.05.60 og 07.05.64), men arten var neppe vanlig i Kongsberg den gangen.

Ellers merker vi oss med vemod at også **hortulan**, som var fast hekkefugl på Kongsberg fram til midten av 1960-tallet, for lengst er forsvunnet fra distriktet. Den ankom normalt i første halvdel av mai (10. mai), tidligst 25.04.1963 og 1965. Den hekket bl.a. på Raumyr og i Stretalia like nedenfor Sulusåsen. Noterte ankomstdatoer: 08.05.37, 09.05.40, 26.04.48, 12.05.54, 25.05.55, 10.05.56, 13.05.57, 16.05.58, 20.05.59, 11.05.60, 20.05.62, 25.04.63 og 25.04.65. Som kjent forsvant arten som hekkefugl også fra resten av Buskerud på 1970-tallet (siste hekkeplass var i Øvre Eiker), og den er bare sett sporadisk seinere. Siste godkjente observasjon stammer faktisk fra Kongsberg kommune: 1 hann Passebekk 05.05.03 (H.J.Hovelstad).

I årene 1951-1954 hekket det et par **svartrødstjert** i Stasjonsbakken like ved Storgata i Kongsberg. Ankomstdatoer for arten ble da notert 15.04.51, 29.04.52, 10.04.53, 07.05.54 og 05.05.55 (bare de to siste var referert i permen til Lagesen). På den tiden var dette det eneste kjente hekkestedet for arten i Norge.

Tabell: Ankomsttidspunkter for trekkfugler i Kongsberg kommune 1932 - 2000

Art	Midlere dato	Antall år	Tidligste dato
Stær	20.mar	41	20.02.1961
Grønnfink	25.mar	10	06.02.1957
Svarttrost	25.mar	38	03.03.1957
Bokfink	26.mar	39	09.03.1954
Vipe	26.mar	16	01.03.1960
Kaie	02.apr	11	10.03.1940
Snøspurv	05.apr	3	22.03.1937
Vintererle	06.apr	5	02.04.1937
Grønnsisik	06.apr	30	13.02.1955
Gråsisik	06.apr	14	13.02.1955
Rødstrupe	06.apr	41	18.03.2000
Sanglerke	07.apr	28	27.02.1998
Linerle	09.apr	40	02.04.1960
Hettemåke	10.apr	12	18.03.1961
Gråtrost	10.apr	36	19.03.1963
Kjernebiter	10.apr	1	10.04.1983
Skogdue	11.apr	9	18.03.1960
Bergirisk	13.apr	9	10.03.1954
Fiskemåke	14.apr	21	04.04.1981
Topplerke	15.apr	6	23.03.1954
Duetrost	15.apr	16	19.03.1961
Rødvingetrost	15.apr	41	27.03.1963
Jernspurv	17.apr	40	25.03.1959
Bjørkfink	17.apr	36	08.03.1962
Rugde	18.apr	21	29.03.1948
Måltrost	18.apr	38	03.04.1957
Storspove	18.apr	1	18.04.1984
Ringdue	19.apr	30	24.03.1954
Fjellvåk	21.apr	2	16.04.1963
Musvåk	23.apr	8	30.03.1960
Gransanger	23.apr	36	04.04.1999
Tornirisk	24.apr	15	06.04.1965
Heipilerke	24.apr	34	14.04.1991
Gjerdsmett	24.apr	13	20.03.1993
Sivspurv	24.apr	12	05.04.1999
Svartrødstjert	25.apr	5	10.04.1953
Ringtrost	25.apr	21	12.04.1961
Trane	25.apr	4	19.04.1963
Dvergfalk	27.apr	1	27.04.1958
Sildemåke	27.apr	1	27.04.1963

Art	Midlere dato	Antall år	Tidligste dato
Steinskvett	27.apr	39	09.04.1994
Tårnfalk	30.apr	4	10.04.1937
Stillits	01.mai	2	01.05.1991
Løvsanger	02.mai	40	17.04.1961
Enkeltbekkasin	02.mai	10	23.04.1961
Vendehals	02.mai	35	11.04.1962
Skogsnipe	03.mai	34	14.04.1991
Trepilerke	04.mai	40	19.04.1959
Svarthvit fluesn.	05.mai	40	16.04.1959
Nattravn	05.mai	2	28.04.1961
Buskskvett	07.mai	20	30.04.1959
Taksvale	07.mai	35	21.04.1961
Låvesvale	07.mai	29	24.04.1993
Strandsnipe	08.mai	40	24.04.2000
Rødstjert	09.mai	36	22.04.1948
Hortulan	10.mai	14	25.04.1965
Sædgås	11.mai	5	02.05.1954
Gulerle	12.mai	15	08.04.1962
Brushane	14.mai	1	14.05.1986
Møller	16.mai	34	04.05.1998
Gjøk	17.mai	39	02.05.1940
Gråfluesnapper	17.mai	28	07.05.1948
Tårnseiler	20.mai	38	09.05.1954
Sandsvale	20.mai	17	13.05.1958
Munk	20.mai	22	29.04.1959
Bøksanger	20.mai	5	11.05.1981
Hagesanger	21.mai	38	08.05.1954
Blåstrupe	22.mai	1	22.05.1958
Gulsanger	22.mai	20	15.05.1988
Tornsanger	22.mai	24	05.05.1998
Tornskate	23.mai	5	16.05.1985
Åkerrikse	29.mai	1	29.05.1940

Referanser

Såtvedt, O. 2001. Fugler i Kongsberg. Kongsberg kommune 82.

Såtvedt, O. 2002. Noen arter er blitt borte: Fugletrekk i Kongsberg i forrige hundreår. Langs Lågen 24(1): 38-41.